

notes, transportando, creative skills and accompaniment in choreograph]. Moscow: Muzyka.

5. Mosin, I. E. (2001). *Robota v kontsertmeysterskomu klasi*. [Work in concertmasters class]. Khabarovsk.

6. Mur, Dzh. (1987). *Spivak i akompaniator. Spohady pro muzyku*. [Singer and accompanist. Memories of music]. M: Raduha.

7. Shenderovych, YE. M. (1996). *V kontsertmeysterskomu klasi*. [In concertmasters class. Reflections of a teacher]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

НЕГРЕБЕЦЬКА Ольга Миколаївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музично-теоретичних та

інструментальних дисциплін Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

NEGREBETSKA Olha Mykolaivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior lecturer of music theory and instrumental disciplines of the Central Ukrainian Volodymyr Vynnychenko state pedagogical University.

Circle of scientific interests: professional training of future teachers of musical art.

Дата надходження рукопису 06. 04. 2017 р.

УДК: 371.174+78+7.071.4:37.015.31

НОВСЬКА Олена Рудольфівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музично-інструментальної підготовки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського e-mail:novskaya@mail.ru

ФАХОВИЙ РОЗВИТОК ВИКЛАДАЧА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сучасних умовах стратегічного курсу українського суспільства на інтеграцію у європейський простір виникає потреба у мобільних, адаптивних, креативних, конкурентоспроможних фахівцях, готових до фахової самореалізації і безперервного саморозвитку в мінливих соціальних обставинах. Швидкоплинні соціокультурні зміни, постійне оновлення інформаційного простору, стрімкий прогрес в галузі електронних технологій вимагають від викладача ХХІ століття адекватно відповідати викликам сучасності. Отже, проблематика фахового розвитку, основи якого закладаються під час навчання у ВНЗ, з часом стає дедалі більш актуальною, виводячи на перший план не навчання в знанієвому контексті, а самостійне планування, самостимулювання й покрокове досягнення викладачем позитивних змін власної особистості, що спрямовує процес фахової діяльності в галузі освіти, зокрема музичної, на усвідомлене забезпечення ефективного фахового розвитку.

Фахова підготовка у вищому педагогічному навчальному закладі є підґрунтям фахового розвитку майбутнього викладача музичного мистецтва. Специфіка такої підготовки полягає в тому, що вона орієнтується на поєднання якостей музиканта-

виконавця й музиканта-педагога. Крім того, виникає необхідність гармонійного поєднання психолого-педагогічної, музично-виконавської і науково-методичної підготовленості до майбутньої фахової діяльності (О. Єременко). І, що не менш важливо, фахова підготовка має підготувати студентів до того, що їхній фаховий розвиток має відбуватися протягом всього життя, актуалізувати потребу в постійному професійному самовдосконаленні, оснастити майбутніх фахівців технологіями самодіагностики, самоменеджменту та саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема фахового розвитку була об'єктом уваги вчених у галузі психології та професійної педагогіки (А. Деркач, Е. Зеер, Н. Кузьміна, А. Маркова та ін.). Особливості та сучасні тенденції мистецької освіти досліджувались багатьма науковцями (Е. Абдуллін, О. Андрейко, О. Апраксина, Л. Арчажникова, В. Бутенко, І. Гринчук, Н. Гузій, А.Козир, Г. Ніколаї, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, О. Реброва, О. Ростовський, О. Рудницька, Н. Сегеда, Т. Смирнова, О. Хижна, Н. Цюлюпа, О. Щолокова та інші). Теоретичний аналіз наукових праць з проблем підготовки фахівців засвідчив, що музично-педагогічна підготовка є складним процесом, націленим на набуття студентом комплексу фахових

компетентностей. На думку дослідників, процес фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва спрямований на формування особливого типу мислення – художньо-образного та емоційного; особливого типу сприйняття, що поєднує емоційний та інтелектуальний компоненти, розвиток розуміння, емпатії та інтерпретаційних умінь, особливого типу досвіду – мистецького досвіду (Л. Хлебникова), який будується на художньому розумінні й уявленні, слухових еталонах і поєднує слухо-рухову та емоційно-комунікативну базу, що формується в процесі усвідомленої взаємодії з творами музичного мистецтва (Т.Грінченко). Однак, фаховий розвиток викладача музичного мистецтва все ще вимагає структурування його змісту і пошуку актуальних шляхів підвищення ефективності.

Мета статті полягає в обґрунтуванні напрямів фахового розвитку та систематизації відповідних ключових компетентностей викладача музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. У професійній сфері категорія «розвиток» позначається як процес якісних змін особистості, який відбувається під час опанування фахом та виконання фахової діяльності, у ході яких виникають нові психічні механізми та процеси: фахова самовизначеність, усталеність фахових вимог, позиції зрілого фахівця, адекватна фахова самооцінка, задоволеність діяльністю тощо [3]. Фаховий розвиток ми розглядаємо як процес якісних позитивних змін особистості, які позначаються підвищенням рівня якості фахової діяльності на умовах адекватної фахової самооцінки та сформованого власного фахового образу. Такий образ будується на поєднанні усвідомленого досконалого професійного образу, який сприймається майбутнім фахівцем як певний перспективний еталонний план, та проаналізованого «реального образу Я», що відповідає індивідуальним особливостям і творчим здобуткам студента.

На основі аналізу специфіки діяльності педагога в галузі музичного навчання ми виокремлюємо три напрями фахового розвитку, кожен з яких, окремо та в поєднанні з іншими, забезпечує поглиблення ключових фахових компетентностей, що розвиваються протягом навчання у ВНЗ і в процесі подальшої фахової діяльності. Такими напрямками є: художньо-виконавський, методико-технологічний та дослідницько-педагогічний.

Першим визначено *художньо-виконавський напрям*, який зумовлює ефективне переконливе відтворення образного змісту музичного твору та забезпечує набуття й поглиблення таких ключових фахових

компетентностей, як-от: *сольно-інтерпретаційна, ансамблево-інтерпретаційна та художньо-інтерпретаційна.*

Інтерпретаційна діяльність є системоутворюючим компонентом фахової діяльності майбутнього викладача музичного мистецтва. Вона будується на процесі взаємодії з автором музичного твору та націлена на грамотне прочитання музичного тексту й підтексту, виявлення авторського задуму, знаходження різних контекстів прочитання музичного твору (авторського, історично-соціального, жанрово-стильового, особистісного тощо), визначення виконавської концепції, логіки побудови музичної драматургії, добір адекватних виконавських прийомів відповідно до образного наповнення музики, технічно вільне, експресивне й художньо виразне відтворення задуму автора, розкриття і донесення до слухачької аудиторії художньо-образного змістовного наповнення музики.

Все це стосується як *сольно-виконавської діяльності*, так і ансамблевого виконавства (у контексті діяльності концертмейстера-аккомпаніатора, артиста інструментального або вокального камерного ансамблю). При цьому ансамблеве музикування потребує здатності до здійснення єдиної інтерпретації музичного твору на основі творчої взаємодії усіх виконавців (концертмейстера й соліста, артистів ансамблю) [1, с 4].

На думку видатного педагога-музиканта Б.Кременштейн, виконавській реалізації має передувати внутрішнє уявлення про звучання музичного твору. Також Л.Оборін підкреслює необхідність створювати уяву про смисл, закладений композитором у нотний текст, його творчі задуми, а на цьому шляху кожен знак у нотному тексті ініціює певні слухові уявлення.

Слухові уявлення щодо художнього змісту музичного твору реалізуються не тільки у виконавських компетентностях. Велике значення для викладача музичного мистецтва має *художньо-інтерпретаційна компетентність*, яка ґрунтується на здатності фахівця до вербальної інтерпретації художнього змісту музичного твору, його готовності до створення переконливого, емоційно-забарвленого, особистісно значущого художньо-педагогічного коментаря до музичного твору, покликаного передати учню усвідомлений зміст, смислове наповнення, підтекст та експресивність твору музичного мистецтва.

Другий напрям фахового розвитку, *методико-технологічний*, зумовлює ефективну художньо-педагогічну взаємодію викладача з учнями (студентами) у процесі практики, а також із творами музичного мистецтва в процесі їхнього виконавського й методичного

опрацювання. Щодо даного напрямку, мова йде про поглиблення комунікативно-фасилітативної, інформаційно-методологічної та адаптивно-технологічної компетентностей.

Сформована комунікативно-фасилітативна компетентність дозволяє фахівцям здійснювати ефективну художньо-педагогічну комунікацію в умовах індивідуального заняття з учнем, здатну формувати емоційно-естетичні реакції учня на твір музичного мистецтва. Художньо-педагогічна комунікація як процес взаємодії між виконавцем-інтерпретатором або викладачем-інтерпретатором, музичним твором і слухачами або учнями є одним з основних видів діяльності викладача музичного мистецтва. На ґрунті художньо-педагогічної комунікації викладач музичного мистецтва опановує здатність до цілеспрямованої фасилітативної діяльності на основі створення суб'єкт-суб'єктних стосунків з учнем у процесі практики. У даному ракурсі ми спираємось на те, що фасилітація як елемент педагогічної комунікації визначається як здатність викладача позитивно впливати на учня з метою його підтримки і створення сприятливої психологічної атмосфери педагогічного процесу [5].

Інформаційно-методологічна компетентність викладача музичного мистецтва зумовлює набуття, поглиблення й систематизацію знань змісту та еволюції жанрів і стилів музичного мистецтва, відповідних виконавських та методичних прийомів опанування музичного твору. Ми погоджуємося з систематизацією змісту фахової грамотності майбутнього викладача музичного мистецтва, яку приводить в своєму дослідженні Н. Цюлюпа. Дослідниця окреслює теоретичні, методологічні та історичні питання, знання про технологію виконавської і музично-викладацької діяльності, розуміння функціонування музичних явищ і закономірностей музично-педагогічного процесу [4].

Практичне втілення й трансформація мистецько-виконавського та теоретико-методологічного досвіду на практиці, застосування наявних знань, фахова грамотність при вирішенні методичних і виконавських завдань, адаптація виконавських прийомів, засвоєних протягом навчання і професійної діяльності до специфічних особливостей нового музичного твору забезпечується розвинутою адаптивно-технологічною компетентністю. Необхідність сформованості означеної компетентності фахівця музичної освіти зумовлюється тим, що педагог музичного мистецтва завжди працює з новим матеріалом і в нових умовах, і, відповідно, набутий

практичний досвід неможливо повторити за «трафаретом». Відтак, майбутній фахівець на основі власного теоретичного багажу й практичного досвіду формує варіативний алгоритм виконавської та методичної роботи над музичним твором і розвиває здатність застосовувати його на практиці.

Постійна пошукова діяльність в галузі обраного фаху як необхідний компонент саморозвитку педагога зумовлює виокремлення *дослідно-педагогічного* напрямку фахового розвитку. У даному контексті ми розглядаємо реалізацію творчо-наукового пошуку щодо обґрунтування виконавської концепції музичного твору, виявлення засобів переконливого її відтворення, аналіз та інтерпретацію результатів діагностики й самодіагностики фахових здібностей і здобутків у контексті навчально-фахової діяльності. Даний напрям супроводжується поглибленням музикознавчо-дослідницької, рефлексивно-інтерпретаційної та аналітично-корекційної компетентностей.

Музикознавчо-дослідницька компетентність зумовлює готовність педагога до ефективного репертуарного пошуку, будівництва концепції музичного твору на основі художньо-виконавського і методичного аналізу мистецькознавчих джерел.

Невід'ємною складовою фахово-дослідницької компетентності педагога в галузі музичного мистецтва є діагностика музичних здібностей та здобутків учня і відповідна самодіагностика. Питання музичних здібностей музикантів розглядаються в численних працях (Л. Баренбойм, А. Гостдинер, Г. Нейгауз, С. Фейнберг та ін.). До провідних здібностей фахівці відносять природну чутливість слухових аналізаторів, розвинену образну пам'ять, сенсороторні якості виконавського апарата, творчу уяву, музичне мислення. Проведення якісної діагностики і самодіагностики, добір корекційних заходів щодо вдосконалення показників, за якими проводилась діагностика, будуть ефективними в разі сформованості аналітично-корекційної компетентності педагога.

Рефлексивно-інтерпретаційна компетентність зумовлює сформованість у майбутнього викладача музичного мистецтва здатності до фахової рефлексії. У діяльності викладача музичного мистецтва рефлексія та висновки, пов'язані з його самооцінкою й всебічною оцінкою власної навчально-фахової діяльності та здобутків, мають величезне значення [2]. Розвинена рефлексія стає запорукою самовдосконалення і каталізатором фахового розвитку фахівця. Вона реалізується в процесі художньо-виконавської, методико-технологічної діяльності у формі постійного

моніторингу власних дій та інтерпретації його результатів. Фахова рефлексія викладача музичного мистецтва дає змогу усвідомлювати рівень власних здібностей з метою підвищення ефективності рівня підготовки, розуміти ставлення до себе інших учасників освітнього простору, аналізувати результати власної діяльності з метою самопізнання й самовдосконалення.

Вивчення закономірностей фахового розвитку дозволило нам дослідити логіку його реалізації. Так, перший етап – *етап актуалізації мотивації до фахового розвитку* – передбачає осмислення особистісної потреби у ньому, усвідомлення своєї відповідальності, формування фахового образу, діагностика та оцінка суб'єктом рівня сформованості ключових фахових компетентностей. Другий етап – *етап розробки індивідуальних траєкторій фахового розвитку*. Він будується на усвідомленні відмінностей між існуючим фаховим рівнем і характеристиками образу ідеального фахівця. У процесі цього етапу відбувається розробка траєкторій саморозвитку та аналіз шляхів досягнення бажаного образу в контексті фахової діяльності. На *етапі реалізації індивідуальних траєкторій фахового розвитку* суб'єкт включається в пошук власного фахового образу, побудованого на усвідомленні своїх здібностей, сформованих компетентностей, перспектив й обліку кон'юнктури ринку праці. Останнім визначено *етап діагностики й рефлексії щодо результатів реалізації індивідуальних траєкторій фахового розвитку*. Він розглядається як етап спостереження та реєстрації результатів у контексті заданої мети і її параметрів. На основі спостереження відбувається прогнозування подальших дій, корекція й уточнення траєкторій фахового розвитку на новому професійному рівні.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. В якості узагальнення зазначимо, що фаховий розвиток викладача музичного мистецтва, який відбувається як в процесі музичного навчання в педагогічних університетах так і протягом всього життя, характеризується такими специфічними ознаками, як-от: поєднання в інтегровану цілісність художньо-виконавського, методико-технологічного та дослідницько-педагогічного напрямів; поглиблення та фундаменталізація ключових фахових компетентностей; готовність використовувати здобуті знання на практиці; активізація науково-творчого мислення, когнітивних і креативних здібностей; орієнтування на формування педагогічного і мистецького досвіду і, на цьому ґрунті – самостійності думок, суджень, продуктивних фахових рішень; активізація мотивації до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення;

актуалізація суб'єктної фахової позиції. Всі перелічені ознаки відповідають запитам сучасності щодо становлення ефективного і конкурентоспроможного професіонала в галузі музичної освіти, чому ми присвячуємо подальші наукові розвідки з означеної проблеми.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Готлиб А. Д. Основы ансамблевой техники / А. Д. Готлиб. – М. : Музыка, 1978. – 94 с.
2. Кременштейн Б. Л. Воспитание самостоятельности учащегося в классе специального фортепиано / Б. Кременштейн. – М. : Музыка, 1966. – 120 с.
3. Мукан Н. В., Грогодза І. Ю. Професійний розвиток педагогів: теоретичні та методологічні аспекти / Н. В. Мукан, І. Ю. Грогодза // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2013. – № 5 (31). – С. 18–27.
4. Цюлюпа Н. А. Педагогічні умови формування методичної компетентності майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки: дис ... канд. пед наук: спец. 13.00.02 / Н. А. Цюлюпа. – К., 2009. – 236 с.
5. Шевченко К. О. Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя / К. О. Шевченко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки. – 2014. – Вип. 2.13. – С. 258–263.

REFERENCES

1. Gottlieb, A. D. (1978). *Osnovy ansamblevoy tekhniki*. [Fundamentals of ensemble technique]. Moscow: Muzyka.
2. Kremenstein, B. L. (1966). *Vospitaniye samostoyatel'nosti uchashchegosya v klasse spetsial'nogo fortepiano*. [Education of the student's independence in the class of a special piano]. Moscow: Muzyka.
3. Mukan, N. V., Hrohodza, I. J. (2013). *Profesiyunnyy rozvytok pedahohiv: teoretichni ta metodolohichni aspekty*. [Professional development of teachers: theoretical and methodological aspects]. Kyiv.
4. Tsyulyupa, N. A. (2009). *Pedahohichni umovy formuvannya metodychnoyi kompetentnosti maybutnoho vchytelya muzyky v protsesi instrumental'noyi pidhotovky*. [Pedagogical conditions of formation of methodical competence of future music teacher during musical training]. Kyiv.
5. Shevchenko, K. O. (2014). *Pedahohichna fasylytatsiya u konteksti profesiynoyi kompetentnosti vchytelya*. [Educational facilitation in the context of professional competence of teachers]. Mykolayiv: Psykholohichni nauky.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

НОВСЬКА Олена Рудольфівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музично-інструментальної підготовки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Наукові інтереси: самопроєктування фахового розвитку педагога в галузі музичного мистецтва, технології саморозвитку і самореалізації фахівців.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

NOVSKA Helen Rydolfivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior lecturer of the Department of musical and instrumental training of the South Ukrainian national pedagogical University named after K. D. Ushinsky.

Circle of scientific interests: same procedure professional development of teachers in the field of musical art, and technology of self-development and fulfillment professionals.

Дата надходження рукопису 21. 04. 2017 р.

УДК: 783:378.096](477)

ОБУХ Людмила Василівна –

кандидат мистецтвознавства, асистент кафедри виконавського мистецтва Інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський Національний університет ім. В. Стефаника»
e-mail: obuchmila@bigmir.net

СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ РЕГЕНТІВ У ДУХОВНИХ ЗАКЛАДАХ НА ПРИКЛАДІ ДЯКІВСЬКО-РЕГЕНТСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО БОГОСЛОВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ СВ. ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В сучасних умовах розвитку богослужбового хорового виконавства на Україні професія диригента-регента набуває особливої значущості та стає однією з найбільш потрібних музичних професій. Надзвичайно важливого значення у такому ракурсі має професійна підготовка регента як ознака якісного забезпечення богослужбового процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний теоретико-методологічний доробок складає добре підґрунтя для подальшого відпрацювання обраного питання та допомагає зрозуміти і вивести основні закономірності навчально-підготовчого процесу диригента-регента. Зокрема це дисертації, в яких тією чи іншою мірою висвітлено історичні передумови розвитку богослужбового виконавства Галичини (Н. Кушлик [6], З. Валіхновської [1], Ж. Зваричук [4]), а також окреслений вектор диригентської освіти Прикарпаття (Л. Мороз [7], Р. Дудик [3]). Важливою для нашого дослідження є монографія «Музична освіта Галичини» Л. Романюк та М. Черепанина [11]. Генеза професійної підготовки регентів у диригентсько-хоровій освіті України розкрита у статті М. Хіміч [12]. Осередки музичної освіти в українських духовних закладах західної діаспори (зокрема про Українську Папську колегію св. Йосафата в Римі) досліджені Л. Обух [8].

Проте про спеціальний вищий навчальний заклад на Прикарпатті, в якому поєднується в однакових еквівалентах богословська і музична освіта, досі наукових розвідок не було.

Мета статті – дослідити специфіку підготовки регентів у духовних закладах на прикладі Дяківсько-регентського інституту Івано-Франківського богословського університету ім. Св. Івана Золотоустого Івано-Франківської Архієпархії Української греко-католицької церкви (далі ДРІ ІФБУ УГКЦ).

Виклад основного матеріалу. Традиція навчання українського народу церковним співам, як зазначає М. Хіміч, була започаткована ще братськими й дяківськими школами та пройшла багато століть, ставши національним духовним надбанням. Власне, науковець поділяє розвиток регентського мистецтва України на три етапи: становлення (II пол. XVII – кін. XVIII ст.), закріплення (кін. XVIII – II пол. XIX ст.) та розквіт (сер. XIX – поч. XX ст.) [12]. У добу розквіту добрим підґрунтям у розвитку богослужбової культури Галичини в останні десятиліття XIX ст. стала активна громадська діяльність Ігнатія Полотнюка як засновника Дяківського товариства та церковно-співочої школи в Галичині, видавця тижневої газети «Дяківський Глас». Завдяки його праці справа церковного співу швидко почала покращуватись, а керований ним церковний